ծիծաղեն, երբ մենք ասելու լինենք, որ գաւառական լրագիրը մեծ պարտականութիւն կատարած կը լինի, եթէ այդ փորձառու բժիշկների խորհուրդները կամ գիտերը մի առ մի նկարագրի, այնպիսի գիտեր՝ որոնց մասին եթէ ուսանող-բժիշկը դիսերտացիա պատրաստէր ու պաշտպանէր՝ բժշկապետ լինելու իրաւունք կը ստանար։ Մենք սովոր ենք ընդհանրապէս ծիծաղել տնային բժիշկների գործ դրած միջոցների վրա. բայց եթէ քննողական աչքով զննենք նրանց մօտ դարերով եղած ձեռագիր բժշկարանները, կը գտնենք նրանց մէջ այնպիսի դեղեր ու սպեղանիներ, որոնք շատ յարմարեցրած են տեղական հիւանդութիւնների առաջն առնելու համար և որոնցից, ի հարկէ, չեն կարողանում օգուտ քաղել իրանց բժիշկներ ձեացնող տգէտները։ Բժշկական լրագիրը չը պէտք է արհամարհի հայեացք ձգել և այդպիսի ձեռագիր բժշկարանների վրա։

Ահա այս է մեր կարծիքը։ Եթէ պ. Տիգրանեանցը գին կը դնի, նշանակութիւն կը տայ մեր ասածներին—շատ լաւ. իսկ եթէ ոչ, մենք գոնէ մեր պարտականութիւնը կատարած կը լինենք։

Յովհաննէս-Հեթում

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԻՑ

Նոյեմբերի 30-ին

Անցեալ օրերը մի խնջոյքի մէջ առաջարկվեցաւ, որ այն անձը, որը իր հայերէն խօսակցութեան մէջ գործ կածէ օտար լեզուներից առած բառեր, կը պարտաւորվի ամեն մի բառի համար տալ 10 կ. տուգանք յօգուտ վանեցւոց։ Այդպիսով մի երեկոյ հաւաքվեցաւ 15 րուբլի, մի այլ երեկոյ յաջողվեց ժողովել 10 րուբլի և բոլոր փողերն յանձնվեցաւ ինձ, որ ես ուղարկեմ ուր հարկն է.

Ահա, ընդ այսմ, պատիւ ունեմ ներկայացնել յիշեալ գումարը, որ է քսան և հինգ րուբլի «Մշակի» խմբագրութեանը։

Ռուբէն Մելիք-Ադամեանց

ՆԱՄԱԿ ԻԳԴԻՐԻՑ

21 Նոյեմբերի

Իգդիրի երկսեռ դպրոցները պ. տեսչի և ուսուցչական խմբի շնորհիւ վերջապէս բարեկարգ ընթացք ստացած, առաջ են գնում ուսումնական մասի մէջ, իսկ ինչ որ վերաբերում է նրանց նիւթական մասին, որը ուղղակի ենթարկվում է հոգաբարձութեան իրաւունքին՝ տակաւին ողբալի դրութեան մէջ է։ Այս ամենակարեւոր կէտի վրա հրաւիրում ենք հոգաբարձութեան խորին ուշադրութիւնը, և խորհուրդ ենք տալիս նրանց՝ գոնէ իրանց պաշտօնավարութեան վերջին օրերում թափեն իրանց վերջին ճիգը բարեկարգ դրութեամբ յանձնելու իրենց խնամատարութեան հաւատացած դպրոցները նորընտրելի հոգաբարձուներին։

Իսկապէս ասած, հոգաբարձական մարմին չը կայ, նա ինքն իրեն արդէն լուծված է, ըստ որում նրանցից մէկը իր անձնական գործով գրեթէ միշտ բացակայ է գտնվում գիւղից, և միայն գիսաւոր աստղի նման երբեմն երեւում և աներեւութանում է. միւսը բոլորովին հրաժարված է, և ձեռնամուխ չէ լինում ոչ մի դպրոցական գործի. երրորդը՝ իր հողագործութեան և երաժշտութեամբն է պարապում, չորրորդը՝ դպրոցի արդիւնքներին է կուլ տալիս, իսկ հինգերորդը՝ ձեռագործութեան, գրադարանի գրքերի և ուսումնական պիտոյքների սնդուկները իր սենեակում շարած, անկորուստ պահպանում է, առանց յանձնելու ում հարկն է։ Եւ որովհետև շուտով լինելու է նոր հոգաբարձուաց ընտրութիւն, ուստի շատ ցանկալի էր, որ ժողովուրդը չը կրկնէր իր անցեալ սխալները և յանձնէր իր դպրոցների ղեկը այնպիսի անձանց ձեռքը, որոնք ճշմարտապէս ճանաչէին դպրոցի վսեմ նշանակութիւնը, և բարեխղճաբար կատարէին իրենց պարտքը դէպի նա։ Այս դէպքում վստահաբար մատնացոյց կարող էինք լինել նորահաս երիտասարդութեան վրա, որի մէջ կենտրոնացած է Իգդիրի բարոյական թարմ ուժը։

Աւելորդ չենք համարում յիշել այստեղ նաև լսարանի մասին, որը բացված լինելով ամսոյս 15-ից շարունակվում է ամեն շաբաթ երեկոյ, որից յառաջացած արդիւնքը, ինչպէս յայտնի է ընթերցողաց, յատկացրած է դպրոցական գրադարանի օգտին։

***

ՆԱՄԱԿ ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ

17-ին Նոյեմբերի

Անցեալ հոկտեմբեր ամսի 23-ին տեղոյս օրիորդաց ուսումնարանի տարեդարձը կատարեցին։ Ուսումնարանի դահլիճը զարդարված էր ուռենի ճիւղերով և փունջ փունջ ծաղիկներով, իսկ թատրոնական բեմի ճակատին (որը մի և նոյն դահլիճումն է) ծաղիկով հիւսված էր տարեդարձի 14-երորդ թւանշանը։ Հոգեւորական դասը սովորական մաղթանքները կատարելուց յետոյ, երգեցիկ խումբը ուսանող օրիորդներից և տղաներից սկսեցին երգել բեմիցը մի քանի ազգային երգեր։ Ընդմիջելով երգերը, կարդացվեցան ճառեր ուսուցիչներից, օրիորդներից և աշակերտներից։ Երբ ճառերի մէջ շռայլաբար շնորհակալութիւններ էին յայտնվում հոգաբարձուներին, մի քանի հասկացողների երեսին դառը ժպիտ էր խաղում, որոնք մի և նոյն ժամանակ մտածում էին, որ հոգաբարձուներից աւելի շատ կարելի էր պահանջել ուսումնարանների առաջադիմութեան վերաբերութեամբ, և կարծես սարքված ուռենի ճիւղերն ես գուշակում էին այդ և ճիշտ այն դժվարանութեան րոպէներին, ճիւղերից մինը ընկաւ այն հոգաբարձուի գլխին, որը լոկ իր կամքը առաջ տանելու համար արգելք եղաւ մօտ 80 աշակերտուհիների յառաջադիմութեանը, բոլորովին արհամարհելով թէ տեսչի, թէ ուսուցիչների և թէ ժողովրդի մեծ մասի պահանջած և պաշտպանած ուսումնարանների յառաջադիմութեան օգուտը։

Ճառերից յետոյ հոգաբարձուներից մինը կարդաց երկսեռ ուսումնարանների նիւթական հաշիւը, որից երեւաց թէ տարեկան մօտ 4000 ր. ծախս է լինում, և ծախսը մուտքից հանելով աւելացել է 25 րուբլի։

Պարոն տեսուչ Թուսիկեանն էլ ատենաբանեց ուսումնական մասի վրա. Նրա խօսքերից էլ երեւաց, որ այս տարի բացվել է տղայոց երկրորդ դասատուն. այժմ կայ երկսեռ ուսումնարաններում 7 դասատուն՝ 4-ը տղայոց և 3-ը օրիորդաց, իսկ ուսուցիչ 6 և կէս, պակասում է մի ուսուցիչ (կէսը տ. Թուսիկեանի համար եմ ասում)։ Պ. տեսուչը բացատրում էր ժողովրդին, թէ որքան էլ ուսուցիչները իրանց խոստացածից աւելի դաս վեր առնեն, այնուամենայնիւ անհնարին է դասերի ժամանակ պարապել բոլոր դասարաններում, քանի որ 7 դասատուն և 6 ուսուցիչ ունենք։ Տեսուչը յայտնեց ևս հանդիսականներին, որ նոյեմբերի 15-ին գրականական երեկոյ պիտի լինի և մի քանի անհրաժեշտ հարցերի վրա ևս պիտի խօսվի։

Հասկացող մասին մեծ ուրախութիւն պատճառեց այդ երեկոյի տեղի ունենալը, որովհետև շատ անգամ խօսված և վճարանված էր այդպիսի երեկոների համար, սակայն միշտ անյաջող մնացած։ Վերջապէս ամսոյս 15-ին եղաւ այդ երեկոն, որը կազմակերպված էր ուսուցչական խմբից և այժմ հոգաբարձու Գ. Ա. Տէր-Մկրտչեանցի աշխատութեամբ։ Նիւթերն էին՝ ա) դասախօսութիւն ծնողաց համար. բ) թարգմանված և ինքնուրոյն բանաստեղծութիւններ Գամառ-Քաթիպայից, ագուլեցի մի հարուստ աղայի կեանքը և խստասիրտ վարմունքը մի աղքատ կնոջ հետ սովի ժամանակ. Թիֆլիսի կեանքից վերցրած մի պատմութիւն գիւղական բարբառով. Ագուլիսի բաղարի մի անկիւնում խօսակցութիւնը և երկու արարուածով կատակերգութիւն, թարգմանութիւն գաղղիերէնից։ Պ. Սուլխանեանցի կարդացած դասախօսութեան առաջին մասը թէև կրկնութիւն էր տարեդարձ օրվայ ճառին, սակայն շատ լաւ կերպով ակնարկում էր ծնողաց վարմունքները դէպի իրանց զաւակները։ Նա գլխաւորապէս յայտնում էր այն միտքը, թէ պէտք չէ կրթութեան բոլոր հոգսը թողնել ուսումնարանի վրա. ուսումնարանը կարող է զարգացնել, բայց ոչ այնքան ազդել բարոյականութեանը. այդ մեծ հոգսը ծնողների վրա է։ Դորանից յետոյ անցան այն խնդրին, որ ագուլեցիք փոքրիկ երեխանց օտարութիւն ուղարկելով, նոքա շուտ մոռանում են հայրենիքը և ծնողքը, և դորա վատ հետեւանքները պարզ կերպով բացատրելուց յետոյ, անցան և այն կէտին, թէ ինչից ստիպված ագուլեցիք տարեկան մօտ 20,000 րուբլի ծախսում են օտարութեան մէջ իրանց երեխանց ուսման վրա, եթէ այդ ծախսած գումարի կէսը կամ գոնէ քառորդը ծախսելու լինեն այստեղ իրանց ուսումնարանի վրա և աւելի բարեկարգեն, այնուհետև ստիպված չեն լինի իրանց երեխանցը ծնողական գրկից բաժանել և մանուկ հասակում յանձնել օտարների խնամակալութեանը։

Գ. Քալանթարեանցն ևս շատ սրտաշարժ կերպով կարդում էր ոտանաւորները։ Պ. Գովլաթբէգեանցը նոյնպէս բնական կերպով պատմեց գիւղացու բարբառով Թիֆլիսի կեանքից գրուածքը և շատ լաւ կերպով կատարեց հարուստի դերը մի կատակերգութեան մէջ։ Պ. պ. Միքայէլեան, Սուլխանեանց և Ամատունին նոյնպէս լաւ կատարեցին իրանց դերերը։ Ընդհանրապէս երեկոն լաւ անցաւ և լաւ տպաւորութեան տակ ցրուեցաւ ժողովուրդը։ Գուցէ ընթերցողին խորթ թւի, թէ ինչու գրականական երեկոյի հետ խառն են և թատրոն ներկայացնում, այդ նրա համար էր, որ մի գուցէ ժողովրդից լինեն այնպիսիները, որոնք երեկոյի վրա գաղափար չունենալով, հրաժարվեն գալուց։

'Ի բոլոր սրտէ համակրելով այդ գործին, խորհուրդ կը տայի եթէ հնարաւոր է, պարոնները աւելի էժանացնէին տոմսակների գները։ Թէև օգուտը բարեգործական է, սակայն հասարակ դասին աւելի մատչելի լինելու համար պէտք է էժան նշանակել։

Տիկին ***

ՆԱՄԱԿ ՕԴԷՍՍԱՅԻՑ

20 նոյեմբերի

Այս գումարը 26 րուբլի 50 կոպէկ յօգուտ Հայաստանի սովեալների և նուիրատուների ցուցակը ուղարկում եմ «Մշակին»։ Օհաննէս Վարդապետեան 4 ր., Անտոն Վարդապետեան 2 ր., Մկրտիչ Արութիւնեան 2 ր., Սիմոն Խաչատուրեան 2 ր., Գրիգոր Առաքելեան 1 ր. 50 կ., Յովսէփ Պապիկեան 1 ր., Փիլիպպոս Սիմոնեան 1 ր., Գալուստ Ալանեան 1 ր., Գալուստ Խաչերեսեան 1 ր., Ղազար Մելքոնեան 1 ր., Աւետիս Մուրատեան 1 ր., Մինաս Աստուկեան 1 ր., Նիկողոս Աստուկեան 1 ր., Սարգիս Եղնատեան յոյն 1 ր., Թոդոր Վալչովիչ բուլղար 1 ր., Կարապետ Աբրահամեան 1 ր., Սիմոն Մանուկեան 1 ր., Խաչիկ Կարապետեան 1 ր., Գէորք Խաչատուրեան 1 ր., Հեռչ Բիսափքա հրեայ 1 ր.։ Գումարն է ընդամենը 26 րուբլի 50 կոպէկ, 50 կոպէկ փոստի ծախք հանելով կը մնայ 26 րուբլի։

Յովսէփ Պապիկեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս օրերս հրատարակվեցաւ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ մի նոր ռուսաց ամենօրեայ լրագրի առաջին համարը, «Минута» անունով։ Թերթը թէև քաղաքական է, բայց բովանդակում է իր մէջ թեթև ընթերցանութեան համար շատ նիւթեր։ Լրագրի խմբագիրը պ. Բատալին է։ Տարեկան գինն է 9 րուբլի։

—

Մասնաւոր նամակով մեզ տեղեկացնում են Կ. Պօլսից, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը կրկին թոյլ է տուել կովկասեան հայոց հրատարակութիւններին Թիւրքիայի մէջ մուտքը։

—

«Русскій Курьеръ» լրագրին Կիեվից հեռագրում են որ դեկտեմբերի 2-ին Կիեվի «Заря» լրագրում իրաւաբանական ընկերութեան նախագահ՝ պրոֆէսոր Կիստիակովսկի հրատարակեց մի խիստ յօդուած «Кіевлянинъ» լրագրի խմբագիր պ. Պիխնոյի դէմ, որի մէջ մեղադրում է այդ վերջինին իր անձնական շահերի համար և ինտրիգաներից դրդված փաստերը աղաւաղելու և ճշմարտութիւնը յեղաշրջելու մէջ։ Կիստիակովսկի ասում է թէ այն խմբագիրը, որ դիտմամբ յեղաշրջում է ճշմարտութիւնը և աղաւաղում է փաստերը ու այդպիսով անբարոյականացնում է նոր սերունդը, հասարակական կեանքի մէջ նոյն է անում, ինչ որ անում են շ ու լ ե ր ն ե ր ը, խարդախութիւն անողները թղթախաղի մէջ։ Յօդուածը մեծ տպաւորութիւն է գործել և «Заря» լրագրի այն համարը, որի մէջ տպված է Կիստիակովսկու յօդուածը սաստիկ շատ է առնվում։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ «Русскій Курьеръ» լրագրին հաղորդում են, որ ճարտարապետական դըպրոցի ուսանողները դիմեցին իրանց դպրոցի կառավարչին խնդրելով նրան ներկայացնել ազգային լուսաւորութեան մինիստրին իրանց կէտերից բաղկացած խնդիրքը։ Ուսանողները ցանկանում են ունենալ հետեւեալ իրաւունքները։ 1) կօրպօրացիաներ կազմելու իրաւունքը, 2) ժողովվելու իրաւունքը, 3) ընթերցարան և գրադարան պահելու իրաւունքը, 4) փոխադարձ օգնութեան գանձարան հիմնելու իրաւունքը, 5) կառավարութեան հետ բանակցելու համար պատգամաւորներ ընտրելու իրաւունքը, և այդ պատգամաւորները չը պէտք է պատասխանատու լինեն իրանց ընտրողների վճիռների համար, 6) սեփական դատարան ունենալու իրաւունքը, 7) չքաւոր ընկերների համար պարապմունք գտնելու նպատակով գրասենեակ հիմնելու իրաւունք և վերջապէս 8) կօնցերտներ և պարահանդէսներ տալու իրաւունքը։ Մի և նոյն ժամանակ ուսանողները խնդրում են որ դպրոցի բնակարանը բարենորոգվի, ընդարձակվի և յարմարեցվի առողջապահական կանօններին։

—

Բժիշկ Միրիմանեանից, ԿԱՐԱԿՈՒՐՏԻՑ, ստացանք 10 րուբլի, որ եկող 1881 թւի համար նրա տարեկան վճարն է յօգուտ «Միացեալ ընկերութեան»։

—

Մենք իմացանք որ Ա. Միրզօեվի պատկերահանդէսը Թիֆլիսում արդէն փակված է։ Հետաքրքիր կը լինէր իմանալ թէ որքան մեծ գումար հաւաքել է պարոնը իր հանդէսի այցելուներից յօգուտ Թիւրքաց Հայաստանի սովեալների և ում ձեռքով է հասցրել նա արդեօք գումարը ուր հարկն է։

—

Մի Թիֆլիսեցի հայ երիտասարդ Մ. որ արդէն երեք տարի հարազատ ամուսնութեամբ պսակված է մի հայ աղջկայ հետ, շատ սիրում է իր կնոջը և ունի նրանից երկու երեխայ, յանկարծ իմանում է որ Էջմիածինը վճռել է նրա ամուսնութիւնը չըհաս կամ ապօրինի համարել։ Էջմիածինը հայոց կօնսիստորիայի միջոցով գանգատվում է հաշտարար դատաւորին, պահանջելով որ մարդ ու կինը միասին չապրեն։ Դատաւորը վճռում է որ նրանք ջոկ ջոկ ապրեն և ահա ամեն օր ներկայանում է մի պօլիցեյական երիտասարդի տունը և պահանջում է որ ամուսինները ջոկ ջոկ ապրեն։ Այդպիսով երիտասարդը երեք տարի իր սիրած կնոջ հետ ապրելուց յետոյ յանկարծ իր կնոջը պառնիկ կին պէտք է համարի, իսկ իր երկու երեխաներին անհարազատ երեխաներ։ Երիտասարդը ուզում է գանգատվել Նահանգական դատարանին։ Եւ յետոյ մենք զարմանում ենք, որ էջմիածնականների հրէշաւոր կամայականութիւնից ստիպված այն մարդիկ, որոնց համար թանգ է հաւատը, սէրը, ընտանիքը, մարդկային արժանաւորութիւնն ու կեանքի բարոյական հանգիստը ստիպված են լինում անցնել լուսաւորչական դաւանութիւնից դէպի մի այլ դաւանութիւն։ Ի հարկէ կը գտնվեն մարդիկ, որոնք կասեն. ինչ հարկաւոր է կրօնը փոխել, կարելի է կամայականութեան դէմ բողոքել, պահանջել վերանորոգութիւններ։ Բայց հէնց որ մի մարդ, որին թանգ է լուսաւորչական կրօնը, կը բողոքէ նրա սպասաւորների դէմ, կը պահանջի վերանորոգութիւն եկեղեցու այժմեան կազմակերպութեան մէջ,—նրան իսկոյն կը գրօշմեն պ ր օ տ է ս տ ա ն տ ի անունով։ Ուրեմն հետեւանքը նոյն է լինում։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են։ «Օրիորդական դպրոցները սովորականին համաձայն, աշակերտուհիների ձեռագործները տարին մի անգամ վիճակ էին գցում և այդ մասին ոչ ոք չէր խօսում։ Այս տարի ես Գայիանեան օրիորդական դպրոցի վարչութիւնը վիճակախաղ արաւ ձեռագործները, բայց պ. Նահանգապետը ուղարկեց թաղապետ ոստիկանին, երբ արդէն վիճակախաղը վերջացած էր, և յայտնել տուեց որ այս գործը կը թողնի առանց հետեւանքի, իսկ միւս անգամ դպրոցը պէտք է թոյլտուութիւն խնդրէ այդպիսի խաղարկութիւնների համար։ Թաղապետ ոստիկանը, փոխանակ տեսչի տունը կամ դպրոցը գնալու, գնում է ուղղակի եկեղեցի, երբ տեսուչ քահանան սեղանի վրա պատարագ է մատուցանում, ներս է ուղարկում սպասաւորներին եկեղեցի, քահանային կանչելու համար։ Քահանան չէ գալիս, որովհետև պատարագիչ է, ու-